

HANDBOEK ONDERWIJSKwaliteit
ONDERWIJSPROGRAMMA

Versie 2025

INHOUDSOPGAVE

1	Inleiding	3
2	Inrichting van een onderwijsprogramma	3
2.1	Kaders bij het (her)ontwerpen van een programma	4
2.1.1	Externe kaders	4
2.1.2	Interne kaders	6
2.2	Opleidingsvisie en beoogde leerresultaten als fundament (standaard 1 NVAO)	10
2.2.1	Beoogde leerresultaten	10
2.2.2	Van het fundament naar opleidings-specifieke ontwerpkeuzes en uitgangspunten....	11
2.2.3	Constructive alignment	14
2.3	Onderwijsleeromgeving (standaard 2 NVAO)	14
2.3.1	Didactisch concept	17
2.3.2	inrichting programma en studiesucces	17
2.4	Toetsing (standaard 3 NVAO)	21
2.5	Gerealiseerde leerresultaten (standaard 4 NVAO)	23
3	Betrokkenen	24
3.1	Taken en verantwoordelijkheden van de betrokkenen	25
3.2	Kwaliteitszorg voor onderwijsprogramma's	27
4	Kwaliteitseisen en aanbevelingen	27
4.1	Inhoud en vorm van het programma	27
4.2	Studeerbaarheid van het programma	30
4.3	Evaluatie van het programma	31

1 INLEIDING

Aan een VU-opleiding ligt een visie ten grondslag waartoe en op welke manier wij onze studenten willen opleiden. Immers: aan de VU word je niet iets maar iemand. In onze [Onderwijsvisie](#) staat dit verwoord. Welke opleiding je ook kiest, we dagen al onze studenten uit om over de grenzen van de studie heen naar de maatschappij én naar henzelf te kijken. Studenten ontwikkelen zich aan de VU niet alleen op academisch, maar ook op persoonlijk en maatschappelijk vlak. Op de VU noemen we dat '[A Broader Mind](#)'. Elementair binnen die brede visie op ontwikkeling is dat de student zelf de regie voert over de eigen studieloopbaan (zie hoofdstuk 8, [handboek Onderwijskwaliteit](#)). Bij het inrichten van onderwijsprogramma's is het dus van belang dat enerzijds de mogelijkheid voor studenten ontstaat om regie te voeren, en anderzijds de visie op en kwaliteit van onderzoek en onderwijs gewaarborgd blijven.

Het onderwijsprogramma van onze opleidingen vertalen de ambities van de VU Onderwijsvisie naar de eigen opleidingsvisie. Het onderwijsprogramma is daarmee een essentieel middel om de opleidingsvisie in de praktijk te brengen. De inhoud en vorm van het programma zijn bepalend voor de ontwikkelmogelijkheden van studenten. Het bepaalt wat studenten kunnen leren, welke keuzemogelijkheden studenten hebben bij hoe zij leren en welke richting en tempo studenten aan hun ontwikkeling kunnen geven.

Vanwege de grote impact van het programma op de kwaliteit van het onderwijs, vormt de programma-inrichting ook een belangrijk onderdeel binnen het accreditatiestelsel van de Nederlands Vlaamse Accreditatie Organisatie (NVAO). Bij de accreditatie van een opleiding wordt gekeken naar het niveau van het programma, maar vooral ook naar **de manier waarop het programma opgebouwd is en zich verhoudt tot de missie, visie en kernwaarden van de instelling waarin het programma ingebed is.**

Dit hoofdstuk tracht faculteiten houvast te bieden met een beschrijving van de kwaliteitseisen voor de inrichting van onderwijsprogramma's. Het biedt handvatten voor de samenhang en opbouw van programmaonderdelen, met daarbij een beschrijving van ieders taken en verantwoordelijkheden. In het hoofdstuk wordt zowel nauw aangesloten bij de Onderwijsvisie van de VU en de geldende VU-beleidskaders, als bij de standaarden van het [beoordelingskader](#) (per april 2024) voor nieuwe en bestaande opleidingen van [de NVAO](#).

Dit hoofdstuk heeft naast een schets van de kaders vooral ook een praktische insteek en geeft handvatten bij het (her)inrichten van de eigen opleiding. Waar mogelijk wordt doorverwezen naar relevante informatie op de website van de VU.

2 INRICHTING VAN EEN ONDERWIJSPROGRAMMA

De inrichting van een onderwijsprogramma speelt een cruciale rol bij het verwezenlijken van de VU-visie op onderwijs en het mogelijk maken van studentsucces. Bij het inrichten van een onderwijsprogramma worden vier pijlers onderscheiden die tot uitdrukkingen komen in vier NVAO-standaarden:

- Opleidingsvisie als fundament (NVAO standaard 1)

- Onderwijsleeromgeving (NVAO standaard 2)
- Toetsing (NVAO standaard 3)
- Gerealiseerde leerresultaten (NVAO standaard 4)

Hieronder worden eerst externe en interne kaders voor de inrichting van een onderwijsprogramma beschreven, waarna de vier pijlers en richtlijnen voor invulling daarvan verder uitgewerkt worden.

2.1 KADERS BIJ HET (HER)ONTWERPEN VAN EEN PROGRAMMA

Bij de inrichting van een programma bestaan externe en interne kaders waar elke opleiding zich aan te houden heeft. Hieronder is te lezen welke invloed Europa, de overheid en de instelling uitoefenen op de programma's van de VU.

2.1.1 EXTERNE KADERS

European Qualifications Framework (EQF), European Standards and Guidelines (ESG) en Dublin Descriptoren (DD)

Met het Bologna-akkoord wordt sinds 1999 gewerkt aan samenhang binnen de Europese ruimte voor hoger onderwijs om te komen tot één 'European Higher Education Area' (EHEA)¹. Het doel is te komen tot een transparant hoger onderwijsaanbod dat studentenmobiliteit en erkenning van elkaars graden en diploma's faciliteert. Stapsgewijs worden verschillende elementen ontwikkeld en ingevoerd. Het bekende acroniem ECTS is een voorbeeld van een in dit kader ontwikkeld instrument: studiepunten uitgedrukt in EC (European Credit) zijn via dit TS (Transfer System) met elkaar vergelijkbaar en dus overdraagbaar geworden.

In de EHEA worden verschillende niveaus van onderwijs onderscheiden. De drie hoofdniveaus ('cycle' is de term die daarvoor gebruikt wordt) komen overeen met de hoogste drie die in het daarna ontworpen EQF² (European Qualifications Framework) onderscheiden worden. [Het EQF](#) beschrijft in acht niveaus de leerresultaten (learning outcomes) die horen bij het hele bereik van onderwijs vanaf basisschool niveau tot en met de wetenschappelijke promotie. De niveaus zes, zeven en acht horen tot het hoger onderwijs bereik en beschrijven de resultaten van onderwijs op resp. bachelor, master- en doctoraat niveau

EQF	HIGHER EDUCATION FRAMEWORK
1	
2	
3	
4	
5	
6	Bachelor – first cycle
7	Master – second cycle
8	Doctorate – third cycle

Niveaus EQF en Higher education framework

¹ zie voor meer informatie: <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>

² zie voor meer informatie: http://ec.europa.eu/education/policies/educ/eqf/eqf08_en.pdf

In het kader van het Bologna-proces zijn [Europese Standaarden en Richtlijnen](#) ontwikkeld (Engels: ESG). Deze geven richting aan de interne kwaliteitszorg binnen universiteiten en hogescholen, waarbij de uitwerking van het interne kwaliteitszorgsysteem uiteraard aan de instellingen zelf is. De ESG bevatten verder bepalingen ten aanzien van de externe kwaliteitszorg waaraan ook de NVAO is gehouden.

Ook de [Dublin Descriptoren](#) zijn tot stand gekomen als onderdeel van het zogenaamde Bologna-proces. De Dublin Descriptoren beschrijven het generieke niveau van de leerresultaten die horen bij een afgeronde bachelor- en masteropleiding. De Dublin descriptoren beschrijven de beoogde leerresultaten op vijf dimensies: Kennis en Inzicht, Toepassen van kennis en inzicht, Oordeelsvorming, Communicatie en Leervaardigheden.

[Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie \(NVAO\)](#)

De Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie is opgericht door de overheid als onafhankelijke accreditatieorganisatie. De NVAO borgt de kwaliteit van het hoger onderwijs, stimuleert verbeteringen en een kwaliteitscultuur. Hiermee wil de NVAO ertoe bijdragen dat de kwaliteit van het hoger onderwijs in Vlaanderen en Nederland erkend wordt als internationaal aan de maat, maatschappelijk relevant en het vertrouwen geniet van studenten, werkgevers en de samenleving. De besluiten van de NVAO leiden tot erkenning van diploma's en titels en - waar van toepassing - tot bekostiging van opleidingen. De NVAO baseert haar beoordeling op advies van erkende deskundigen (*peer review*). Bestaande opleidingen dienen zich iedere zes jaar te laten heraccrediteren. De verplichtingen waaraan de aanvraag tot heraccreditering moet voldoen en het beoordelingskader waarmee een besluit wordt genomen over het voortbestaan en de kwaliteit van de opleiding zijn te vinden op de [website](#) van de NVAO.

In het accreditatiekader vraagt de NVAO van opleidingen aannemelijk te maken dat het eindniveau van de opleiding overeenkomt met het generieke niveau beschreven door de Dublin Descriptoren³ en het bijbehorende NLQF niveau⁴. Concreet kan men dit laten zien door op elk van de vijf dimensies van de Dublin Descriptor te laten zien welk(e) beoogde leerresulta(a)t(en) of eindkwalificatie(s) van de opleiding ermee overeenkomen. Hiermee toont de opleiding aan dat studenten worden opgeleid tot het vereiste niveau voor een bachelor- of mastergraad.

[Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderwijs \(WHW\)](#)

In de wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek worden kaders gesteld ten aanzien van kwaliteitszorg, planning en bekostiging, het personeel, het onderwijsaanbod, de registratie, het onderwijs, de examens, de vooropleidings-, selectie- en toelatingseisen, de studenten en extranei, de rechtsbescherming van studenten en extranei en het bestuur en de inrichting. Meer hierover is te lezen via <https://wetten.overheid.nl/BWBR0005682/2024-09-01> hoofdstuk 1 tot en met 19.

---

³ In het Europese 'Tuning-project' wordt gewerkt aan inhoudelijke invulling van de Dublin Descriptoren voor verschillende vakgebieden. Zie voor meer informatie: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>

⁴ Per 1 januari 2025 geldt de wet NLQF, artikel 2.2: Indien voor een formele opleiding op grond van [artikel 2.1](#) een NLQF-niveau is vastgesteld, wordt op een waardedocument dat door een onderwijsinstelling voor die formele opleiding wordt afgegeven, het NLQF-niveau en het daarmee corresponderende EQF-niveau vermeld.

2.1.2 INTERNE KADERS

Naast deze externe kaders hanteert de VU ook eigen beleidskaders en richtlijnen voor het onderwijs.

- De grondslag voor ieder opleidingsprogramma is de [VU Onderwijsvisie](#) (volgend uit het [Instellingsplan](#)). Zowel de VU-brede visie als iedere opleidingsvisie zijn over de tijd in beweging. Opleidingen blijven daarom de VU-brede visie en ambities doorlopend vertalen naar de eigen opleidingsvisie.
- De [VU-brede visie op toetsing](#) en de inrichting van het eindwerk en de toetsing beweegt mee met de onderwijs- en opleidingsvisie en hebben invloed op de inrichting van het palet aan eindwerken en het systeem van toetsing.
- Van elke opleiding wordt verwacht dat ze zich houdt aan de [Bachelor- en Masterrichtlijn](#) en het programma vormgeeft volgens de daar genoemde opbouw (bachelors: academische kernvakken en keuzeruimte), waarbij vakken bij voorkeur een omvang hebben van 6 EC en worden ingedeeld naar [niveaus](#).
- In het [Handboek Onderwijskwaliteit](#) is al het geldende VU-beleid verzameld waartoe opleidingen zich dienen te verhouden, bijvoorbeeld het taalbeleid, het beleid voor onderwijsevaluatie, het personeelsbeleid, kwaliteitsbeleid, etcetera.
- De VU hanteert een [Model voor de Onderwijs en Examen Regeling \(OER\)](#) van opleidingen.
- Een nieuwe opleiding volgt bovendien het geschetste besluitvormingstraject zoals vastgelegd in het betreffende [VU protocol](#).

Deze interne kaders zorgen samen dat de opleidingsvisie altijd in lijn blijft met de kernwaarden van de VU zoals beschreven in de onderwijsvisie:

Persoonlijk

“Een academische gemeenschap waarin elk lid wordt gekend”

Open

“Met open vizier naar de samenleving kijken en open staan voor diversiteit in disciplines, nationaliteiten, levensbeschouwingen en maatschappelijke overtuigingen”

Verantwoordelijk

“Betrokken bij mens, opleiding, maatschappij en de wereld”

◇ **Persoonlijk: een academische gemeenschap waarin elk lid wordt gekend.**

- Goed en waardevol onderwijs begint en eindigt bij de *docenten*. De VU is trots op haar inspirerende docentencorps, en heeft oog voor de persoonlijke ontwikkeling van elke docent.
- De VU koestert de gedachte dat in iedere student een *talent* schuilt, en is trots op de bijdrage die ze levert aan de ontdekking en ontwikkeling van dit individuele talent. Studenten zijn *uniek en waardevol*, en krijgen binnen de universiteit de mogelijkheid tot volle ontplooiing. De student wordt gehoord, gezien en gekend. Mentoren of tutoeren spelen een belangrijke rol in het bachelor onderwijs. Door middel van kleinschalige onderwijsvormen, zoals practica en werkgroepen, krijgt de persoonlijke noot een plaats in de begeleiding van studenten.
- De VU is een *community of learners*, waarin docenten, onderzoekers en studenten elkaar tegenkomen in het formuleren van en reflecteren op gemeenschappelijke vragen. Studenten

worden actief in het onderwijs ingezet middels peer review en andere vormen van feedback. Er wordt uitgegaan van de unieke inbreng van iedere student.

- Waar mogelijk wordt de *waarde van persoonlijke achtergrond en ervaring* van studenten en docenten in het onderwijs ingebracht, waarmee het onderwijs een directe link krijgt met vraagstukken die binnen de samenleving leven. Onderwijs is veelal interactief en stimuleert een voortdurende academische dialoog bij de studenten onderling en tussen studenten en docenten. De persoonlijke onderzoeksinteresse en -ervaring van de docenten wordt zo veel mogelijk in het onderwijs ingebracht.
- Door het creëren van een *positieve leercultuur* binnen de VU wordt leren een dagelijkse gewoonte. Studenten worden, via de *formatieve dialoog*, gemotiveerd om te blijven reflecteren op hun eigen ontwikkeling, en fouten maken wordt gewaardeerd en gezien als opstap naar de ontwikkeling van zelfkritische academici. *Kritisch denken* is een belangrijke kernwaarde van de academische kern. Studenten worden gemotiveerd om zelfstandig te denken, kritisch te blijven en informatie op waarheid te toetsen.

◇ **Open:** met open vizier naar de samenleving kijken en *open* staan voor diversiteit in disciplines, nationaliteiten, levensbeschouwingen en maatschappelijke overtuigingen.

- De VU is een *inspirerende ontmoetingsplaats* waar met onderling respect wordt gewerkt aan verbinding tussen disciplines, culturen, religies, maatschappelijke opvattingen en vragen uit de samenleving. Confrontatie van verschillen leidt tot nieuwe inzichten en innovaties, tot scherpte en helderheid, tot wetenschappelijke excellentie.
- De VU stimuleert een *leven lang ontwikkelen*. De academische gemeenschap van de VU kenmerkt zich door grote verscheidenheid qua achtergrond, etniciteit, vooropleiding, fase in de loopbaan, levensbeschouwing, politieke overtuiging en leer- en levensstijl. We omarmen deze diversiteit als vast element en beschouwen dit als meerwaarde binnen de onderwijscultuur. We zijn inclusief en de kracht van diversiteit ligt hierin dat deze rijke verscheidenheid niet latent en onbesproken blijft, maar juist zowel in het onderwijs als in het buiten-curriculaire academische leven expliciet wordt uitgedaagd. Een heterogene academische gemeenschap brengt veel verschillende gezichtspunten in de collegezaal, wat een verrijking voor de academische dialoog betekent.
- *Diversiteit* is meer dan culturele, maatschappelijke en intellectuele variatie. Verschillende wetenschapsdisciplines hebben een eigen kijk op hetzelfde maatschappelijke probleem, en op potentiële oplossingen voor dat probleem. Docenten richten het onderwijs zo in dat studenten leren om vraagstukken vanuit verschillende invalshoeken te belichten. De student wordt zich ervan bewust dat veel complexe vraagstukken niet eendimensioneel kunnen worden opgelost. Vraagstukken en problemen worden benaderd door *multi, inter-, of transdisciplinair* te werken. Daarbij is het - vanzelfsprekend - van belang dat de student zich eerst in de eigen discipline heeft verdiept.
- De VU richt zich niet alleen op academische excellentie maar daagt haar studenten uit om zich te ontwikkelen langs de drie lijnen van A Broader Mind (Academische vorming, Persoonlijke ontwikkeling en Maatschappelijke verantwoordelijkheid), zoals ook blijkt uit de definitie van *studentsucces* die in hoofdstuk 8 wordt gehanteerd.

◇ **Verantwoordelijk:** betrokken bij mens, opleiding, maatschappij en de wereld.

- In de **verbinding tussen universiteit en samenleving** speelt naast de docent, ook de student een belangrijke rol. Het onderwijs dat de VU aanbiedt, stimuleert studenten zich betrokken bij elkaar, de opleiding, de samenleving en de wereld op te stellen, en dit in hun verdere loopbaan uit te dragen. Enerzijds worden studenten aangezet om positie in te nemen in de wereld en open naar de ander en naar het andere te zijn. Anderzijds doet de VU een beroep op het verantwoordelijkheidsgevoel dat reeds leeft binnen de studentengemeenschap.
- Het onderwijs en onderzoek op de VU zijn gericht op het leveren van een bijdrage aan het **oplossen van maatschappelijke problemen**. Wat die problemen zijn en voor wie ze een probleem zijn, is open voor debat. De VU stimuleert docenten en studenten hier een eigen positie en verantwoordelijkheid in te nemen, zonder een open houding naar andere ideeën en perspectieven te verliezen.
- Onderwijs wordt zo veel mogelijk verzorgd in interactieve werkvormen, met dilemma-gestuurd onderwijs of zelfsturend leren als mogelijke invulling. Door het gebruik van real-life cases, dilemma's uit de samenleving en het betrekken van stakeholders - zoals de publieke sector, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties - wordt onderwijs **relevant en waardevol**. Hierbij wordt intensief contact gezocht met de Amsterdamse regio, het werkveld en alumni.
- **Complexe maatschappelijke problemen** vormen een belangrijk onderdeel van het onderwijs. Daarbij is van belang dat niet naar een unieke oplossing wordt toegewerkt, maar dat de verschillende waarden die onder de betrokkenen leven inzichtelijk worden. De student wordt gestimuleerd een eigen positie in te nemen. Zo worden studenten gevormd tot reflexieve, kritische en geëngageerde academische professionals, die hun weg kunnen vinden in de complexe, globaliserende, diverse en steeds sneller veranderende wereld.
- Op de VU verwachten we dat studenten hun verantwoordelijkheid nemen en niet alleen naar de VU komen om het product onderwijs te consumeren. Het opleidingsmanagement en de docenten zijn **verantwoordelijk voor kwalitatief goede en studeerbare academische opleidingen**, de student is vervolgens **verantwoordelijk voor de eigen studieloopbaan en studentsucces**. Gedurende de studieloopbaan neemt de sturing vanuit de opleiding steeds verder af en de zelfsturing van de student steeds verder toe. Studenten zijn actief in de feedback en toetsing, en er wordt veel gebruik gemaakt van peer assessment (zie ook [H8 van het handboek](#)).
- In **Community Service Learning (CSL)** activiteiten zetten studenten hun kennis en vaardigheden in voor de samenleving en leren daarvan. CSL is waardevol voor studenten omdat het een effectieve en actieve leermethode is. Via CSL komen studenten bovendien direct in contact met maatschappelijke ontwikkelingen die uitdagende vragen oproepen. Studenten ervaren hoe hun inzet een maatschappelijke impact heeft en hoe ze persoonlijk verantwoordelijkheid kunnen nemen. CSL versterkt bovendien de aansluiting met de arbeidsmarkt.

Om de kwaliteit van het onderwijs aan de VU constant en verbeteringsgericht te houden, heeft de VU een systeem van kwaliteitszorg en kwaliteitsborging ingericht. Dit is beschreven in H5 van het [Handboek Onderwijskwaliteit](#). Daarnaast is er een landelijk systeem van externe kwaliteitsborging, via de onderwijsvisitaties conform het accreditatiekader van de NVAO. Elke VU-opleiding volgt een

interne jaarcyclus om onderwijs continu aan te passen, en een externe cyclus van zes jaar, met tussentijds een intern midterm meetmoment. In deze cycli wordt zichtbaar hoe de feedback heeft geleid tot aanpassingen en bepaalde resultaten. Afhankelijk van de feedback op de meetmomenten in deze cycli, de maatschappelijke veranderingen en de aanpassingen in instellings- en opleidingsbeleid zullen er jaarlijks kleinere en grotere curriculumaanpassingen gemaakt worden.

Om tot curriculumaanpassingen of zelfs een geheel vernieuwd curriculum te kunnen komen, zijn verschillende modellen bruikbaar/inzetbaar (zie onderstaand kader). Opleidingen kunnen dit zelfstandig doen, maar het is ook mogelijk hierbij intern hulp in te roepen bij het VU Centre for Teaching & Learning.

Afhankelijk van de veranderwens en opleidingscontext kan gebruik gemaakt worden van passende onderwijsontwerpmodellen. Uiteindelijk zal in het jaarlijkse opleidingsjaarverslag, in de driejaarlijkse reflectie ten behoeve van midterm of (her)accreditatie verslag gedaan worden vanuit 4 standaarden. Hieronder wordt per NVAO standaard beschreven welke aandacht en vragen kunnen bijdragen aan het aanpassen van het curriculum.

Vanuit onderwijskundige ontwerpmodellen kunnen betrokkenen bij curriculumaanpassingen door het [Centre for Teaching & Learning](#) worden begeleid bij het vormgeven van de structuur en opbouw van het onderwijsprogramma en kunnen ze gebruik maken van verschillende onderwijs ontwerpprincipes, zoals het inrichten van activerend blendend onderwijs en het uitdrukking geven aan maatschappelijke verantwoordelijkheid.

In de loop der jaren zie je een verschuiving in de structuur van de onderwijskundige ontwerpmodellen. Er worden diverse modellen gebruikt met een lineaire structuur, waarbij een eenmalig herontwerp als focus wordt genomen, bijvoorbeeld met het 5E Model (Keeley, 1994), dat verder door ontwikkeld is door Kaospilot, waarbij ervaringsleren centraal staat, het Backward Design model waarbij de leeruitkomsten centraal staan bij het ontwerp (Wiggins & McTighe, 1998), het 4C/ID model met de gehele taakbenadering (van Merriënboer, Clark & de Crook, 2002), het HILL model waarbij urgentie, hiaat of probleem centraal staat bij het onderwijsontwerp (Dochy et al., 2016) en het zichtbare leerlijnen programma waarbij de opbouw en samenhang binnen een curriculum centraal staat (Boor & Cornelisse, 2022). Andere leggen meer de nadruk op het cyclisch blijven verbeteren van het onderwijs, bijvoorbeeld met het ADDIE model (Florida State University, 1975) waarbij het evalueren een onderdeel van elke stap is om vanuit het grootste probleem steeds weer tot een implementatie van een oplossing voor het probleem te komen, het Systems approach model van Dick en Carey (1978) waarbij zowel evaluatie van de instructie als evaluatie van de lerenden helpen om verbeteringen te blijven doorvoeren, het Kemp instructional design model (Kemp et al., 1994) waarbij negen elementen zonder volgorde een rol blijven spelen in het optimaliseren van het onderwijs en het curriculaire spinnenweb (van den Akker, 2003) waarbij de visie waartoe de lerende leert centraal staat de verbindende factor is tussen de negen andere leerplanonderdelen in het model.

Weer andere modellen richten zich op creativiteit en snelle invoering van prototypes om samen met de lerenden te bepalen hoe de inrichting in de context optimaal is. Hiervoor wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van *Design Thinking* (Trell, 2009), het *Successive Approximation Model for*

Instructional Design (Allen & Sites, 2012) of de Carpe Diem methode waarbij storyboarding bijdraagt aan het te doorlopen verhaal van het programma(onderdeel) (Salmon, 2020).

Het is niet nodig strikt één model te gebruiken. Belangrijker is om de bedoeling waartoe de lerende leert in het curriculum voorop te zetten (Biesta, 2024) en tijdens de ontwikkeling van het curriculum te bekijken welke volgende stappen nodig zijn in de context.

2.2 OPLEIDINGSVISIE EN BEOOGDE LEERRESULTATEN ALS FUNDAMENT (STANDAARD 1 NVAO)

De VU verwacht van haar opleidingen dat zij een opleidingsvisie (of opleidingsdoelstelling) formuleren, die weergeeft waar de opleiding voor staat en welke leer- en ontwikkeldoelen nagestreefd worden, passend bij de visie op 'A Broader Mind', de VU-kernwaarden en gerelateerd aan de VU Onderwijsvisie en VU visie op toekomstbestendige toetsing.

De opleidingsvisie drukt dus uit waartoe wij studenten opleiden in relatie tot een bepaalde maatschappelijke vraag of behoefte. Het is voor de kwaliteit van ons onderwijs en voor de voorlichting van studiekeuzers belangrijk dat een dergelijke visie goed wordt uitgewerkt. Niet alleen als vertrekpunt voor de onderwijsontwikkeling, maar ook als opleidingsfilosofie die voor interne samenhang zorgt vanuit de vragen: waar staan we als VU voor? Waar staan we als docenten voor? Wat kun je als student straks met de opleiding? In die zin is een in consensus gewortelde opleidingsvisie **het fundament** onder de opleiding.

2.2.1 BEOOGDE LEERRESULTATEN

Beoogde leerresultaten in relatie tot de Dublin Descriptoren

Het inhoudelijke deel van de opleidingsvisie wordt verder uitgewerkt in de beoogde leerresultaten. Het begrip 'beoogde leerresultaten' (Engels: intended learning outcomes) is de courante wettelijke term, voorheen aangeduid als eindtermen of eindkwalificaties. In VU programma's en OER-en wordt dit mogelijk nog betiteld als eindtermen en door sommige programma's beschreven als competenties, die eventueel landelijk vastgesteld zijn met soortgelijke opleidingen in een domeinspecifiek referentiekader of raamplan. Het zijn meer in detail de eindkwalificaties die iedere afgestudeerde van de opleiding moet bezitten en moet kunnen aantonen. Deze zijn gekoppeld aan de Dublin Descriptoren zodat duidelijk is dat de opleiding voldoet aan de (inter)nationale eisen. In de beoogde leerresultaten ligt vast op welke gebieden en op welk niveau een student na afronding van de opleiding inhoudelijke kennis en inzicht bezit, maar ook over welke vaardigheden de student moet beschikken, met welke methoden en technieken de student bekend is en op welk niveau de student onderzoek moet kunnen opzetten en uitvoeren. Daarnaast beschrijven deze beoogde leerresultaten welke interpersoonlijke, mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden een student moet kunnen tonen en hoe de student toont leervaardigheden te bezitten waarmee die verantwoordelijkheid toont tegenover de eigen ontwikkeling en ontwikkelingen in de maatschappij. Indien zaken als kunnen samenwerken van groot belang zijn in de opleiding en toetsing van producten, dan dient dit ook zichtbaar te zijn in een beoogd leerresultaat van de opleiding. Al met al wordt uit de beoogde leerresultaten duidelijk welke ambities een opleiding heeft ten aanzien van A Broader Mind: welke leerresultaten zijn er voor academische vorming, maatschappelijke verantwoordelijkheid en persoonlijke ontwikkeling? In de leerresultaten wordt de 'VU kleur' zichtbaar.

De beoogde leerresultaten van een opleiding zijn gedefinieerd op programmaniveau, niet op jaar- of vakniveau. Bij het weergeven van de beoogde leerresultaten van de opleiding wordt verwacht dat er heldere relaties getoond worden met de Dublin descriptoren zodat inzichtelijk is dat de beoogde leerresultaten de Dublin descriptoren volledig dekken op het voor de opleiding gewenste niveau.

Het behouden van beoogde leerresultaten die up-to-date zijn

Bij aanpassing van de opleidingsvisie (zie boven) of op basis van evaluatiegegevens uit een midterm review of aanbevelingen naar aanleiding van een accreditatie, dienen de beoogde leerresultaten nogmaals met het werkveld, docenten en studenten geëvalueerd en bijgesteld te worden, zodat 'standaard 1' op orde blijft en studenten helder geïnformeerd blijven waartoe ze opgeleid worden. Ook zal het volgen van de kwaliteitszorgcyclus (waaronder het vaststellen van de OER) ertoe leiden dat de beoogde leerresultaten met een jaarlijkse frequentie worden geëvalueerd door relevante gremia, zodat ze up-to-date blijven. Zie verder ook de kwaliteitseisen en aanbevelingen in paragraaf 4.

Beschrijven van standaard 1 in een zelfevaluatie rapport

Standaard 1 vanuit de NVAO kwaliteitseis voor bestaande opleidingen luidt:

“De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen. De beoogde leerresultaten beschrijven aantoonbaar het niveau (associate degree, bachelor of master) zoals gedefinieerd in het Nederlands kwalificatieraamwerk en de oriëntatie (hbo of wo) van de opleiding. Ze sluiten bovendien aan bij de actuele eisen die vanuit het regionale, het nationale en het internationale perspectief door het beroepenveld en het vakgebied worden gesteld aan de inhoud van de opleiding. Voor zover van toepassing zijn de beoogde leerresultaten tevens in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving.”

Conform het [beoordelingskader van de NVAO](#) (2024) dient het fundament van het programma uitgelegd en getoetst te worden (standaard 1). Ten behoeve van de accreditatie wordt door de opleiding duidelijk gemaakt hoe met de opleidingsvisie helder aangesloten wordt bij enerzijds de programmaspecifieke inhoud en kenmerken daarbij en anderzijds bij de kernwaarden VU, VU Onderwijsvisie, VU toetsvisie, huidige ontwikkelingen op de VU en de VU ABM-ambitie: 'Je wordt niet iets, maar iemand aan de VU'.

Praktisch helpende vragen bij het geven van helderheid betreffende standaard 1

- ◇ Waarom wordt de opleiding hier op de VU verzorgd en niet elders?
- ◇ Hoe draagt de opleiding bij aan de VU onderwijsvisie en cultuur?
- ◇ Hoe is duidelijk te maken tot wie de student zich ontwikkelt met de beoogde leerresultaten die aan het einde van het programma door de student behaald moeten zijn?
- ◇ Hoe verhouden de beoogde leerresultaten zich tot de Dublin Descriptoren?
- ◇ Hoe functioneert de werkveldadviesraad en welke functie zij heeft bij actualisatie van de beoogde leerresultaten?
- ◇ Met welke andere (inter)nationale opleidingen vergelijkt de opleiding zich? (wie zitten in dezelfde benchmark)

2.2.2 VAN HET FUNDAMENT NAAR OPLEIDINGS-SPECIEKE ONTWERPKEUZES EN UITGANGSPUNTEN

Bij het maken van ontwerpkeuzes betreffende het programma is de opleidingsvisie altijd het

uitgangspunt. De beoogde leerresultaten zijn het fundament voor wat er geleerd wordt (inhoud). Bij het maken van keuzes in hoe het programma aangeboden wordt (vorm), zijn de VU-Onderwijsvisie, VU-Toetsvisie, de visie op A Broader Mind en de VU-kernwaarden belangrijke uitgangspunten. Daarnaast vormt de VU-visie op zelfregulerend leren een waardevolle richtlijn.

VU Kernwaarden

De kernwaarden van de VU komen in het onderwijs tot uiting in de vormgegeven samenhang en opbouw van het programma, in de wijze waarop wordt onderwezen, begeleid en beoordeeld en in de relatie van de docenten met de studenten en andere stakeholders van de VU:

- **Persoonlijk** (Een academische gemeenschap waarin elk lid wordt gekend)
- **Open** (Met open vizier naar de samenleving kijken en open staan voor diversiteit in disciplines, nationaliteiten, levensbeschouwingen en maatschappelijke overtuigingen)
- **Verantwoordelijk** (Betrokken bij mens, opleiding, maatschappij en de wereld)

VU Onderwijsvisie: A Broader Mind

Wij leiden onze studenten op tot verantwoordelijke, vrije denkers met een moreel kompas, die zich willen blijven ontwikkelen en veerkrachtig in het leven staan. Onze studenten staan open voor anderen, kijken over de grenzen van verschillende disciplines heen en benaderen de wereld met een nieuwsgierige en brede blik. Zo bereiden we hen voor om als professionals een actieve rol te spelen in het oplossen van complexe maatschappelijke vraagstukken, zowel dichtbij als wereldwijd.

A Broader Mind aan de VU ontwikkelt zich langs drie lijnen die onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn: Academische vorming, maatschappelijke verantwoordelijkheid en persoonlijke ontwikkeling.

- **Academische vorming**
Het onderwijs aan de VU biedt studenten een sterke academische basis waarin onderwijs en onderzoek hand in hand gaan. Door studenten te leren open te staan voor diverse perspectieven en ethische vraagstukken, stimuleren we onafhankelijke, kritische oordeelsvorming. Zo ontdekken zij de betekenis van wetenschap en waarheidsvinding. Door het begeleiden van het denk- en leerproces, ontwikkelt de student hoogwaardige kennis, academische vaardigheden én eigen wijsheid.
- **Maatschappelijke verantwoordelijkheid**
De VU staat midden in de samenleving en zet zich in voor een maatschappelijke bijdrage. Ons onderwijs stimuleert een brede blik op maatschappelijke vraagstukken, waarbij ontmoetingen en samenwerking centraal staan. Studenten leren over grenzen van disciplines heen te kijken, hun kennis en vaardigheden actief en verantwoordelijk in te zetten voor oplossingen van complexe uitdagingen.
- **Persoonlijke ontwikkeling**
De VU stimuleert studenten om hun potentieel te ontdekken, te ontwikkelen en te benutten. Tijdens hun studie leren zij verantwoordelijkheid te nemen voor hun leerproces: zij sturen actief hun groei, reflecteren op hun voortgang en ontwikkelen begrip voor de diversiteit in perspectieven en achtergronden van anderen. In een veilige en open leeromgeving leren studenten omgaan met onzekerheid, het maken van fouten en het constructief omgaan met

verschillende perspectieven in interactie met hun medestudenten, docenten en andere belanghebbenden. Dit versterkt niet alleen hun veerkracht en zelfinzicht, maar ook hun vermogen om optimaal te leren van de diversiteit in hun omgeving.

VU Toetsvisie

- **Toetsing is een integraal onderdeel van het leerproces (open)**
  - Een veilige leeromgeving is essentieel voor het leerproces
  - In het leerproces is voldoende ruimte voor een open formatieve dialoog
- **Toetsing geeft studenten de gelegenheid om eigenaarschap te ervaren over het leerproces (persoonlijk)**
- **Toetsing bereidt voor op acteren in het werkveld en de samenleving (verantwoordelijk)**
  - In opleidingen worden theorie en vaardigheden ook in samenhang getoetst
  - Toetsing bevat realiteitsgetrouwe opdrachten

Zelfregulerend Leren

De VU-visie op zelfregulerend leren nodigt uit om het onderwijs zo in te richten dat studenten eigenaarschap en daarmee verantwoordelijkheid over het leerproces kunnen nemen en regie voeren over de eigen studieloopbaan. Deze visie bestaat uit vier punten:

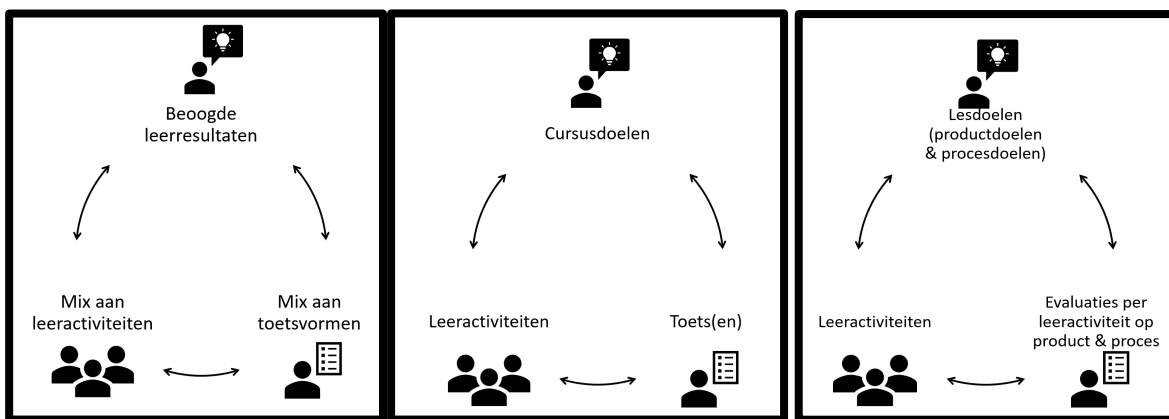
- **Terminologie: zelfgestuurd of zelfregulerend leren**
Er bestaat een onderscheid tussen zelfsturend leren (waarbij de student eigenaarschap verwerft over 'wat' er geleerd wordt), en zelfregulerend leren (waarbij de student eigenaarschap heeft over 'hoe' er geleerd wordt). De toepasselijke term om te gebruiken met betrekking tot wat er op de VU van studenten verwacht wordt is Zelfregulerend Leren.
- **Visie op zelfregulerend leren altijd incorporeren in opleidingsvisie**
Hoe opleidingen studenten leren leren, moet gekoppeld worden aan wat ze moeten leren en waartoe. In de opleidingsvisie dient te worden vastgelegd hoe de opleiding studenten leert en begeleidt zich te ontwikkelen naar zelfregulerend leren. Aandachtspunt daarbij is dat zelfregulerend leren onderdeel is van de overkoepelende visie van de VU ten aanzien van A Broader Mind.
- **Zelfregulerend leren gestructureerd en in samenhang in het curriculum inbouwen**
De verwachtingen met betrekking tot zelfregulerend leren kunnen worden vertaald naar concrete leerdoelen en worden vastgelegd in beoogde leerresultaten, waarbij ook aandacht moet zijn voor het groeipad van de studenten en de verschillende behoeftes die studenten hebben aan het begin vergeleken met aan het eind van hun studie.
- **Ondersteunende leeromgeving en formatieve dialoog belangrijk voor zelfregulerend leren**
Goede instructie en begeleiding van studenten zijn zeer belangrijke succesfactoren voor zelfregulerend leren. De formatieve dialoog stimuleert eigenaarschap in het persoonlijke leerproces van studenten en weerspiegelt de open interactie en persoonlijke aandacht die kenmerkend zijn voor het onderwijs aan de VU.

Vanuit het fundament en de beoogde leerresultaten (zie paragraaf 2.2.1), en in combinatie met de bovenstaande uitgangspunten en richtlijnen, kan de opleiding een beargumenteerde keuze maken van welk(e) didactisch(e) concept(en) de opleiding gebruik wil maken bij het vormgeven van de onderwijsleeromgeving. Zo kan de opleiding op basis hiervan opleidings-specifieke ontwerprichtlijnen voor het onderwijs, inclusief de toetsing, formuleren waarbij heldere relaties

gelegd worden met de VU-principes. Vervolgens kan de opleiding ontwerpkeuzes beargumenteren en uitgangspunten bij het ontwerp benoemen vanuit de didactische concepten waarvoor gekozen wordt, waarbij het fundament zichtbaar is.

2.2.3 CONSTRUCTIVE ALIGNMENT

Of er bij de herziening of ontwikkeling van een programma nu gestart is bij de visie en doelen (standaard 1), de inrichting van de onderwijsleeromgeving (standaard 2) of bij de inrichting van de toetsing (standaard 3), uiteindelijk zal op verschillende niveaus gecontroleerd moeten worden of er wordt voldaan aan het principe van *constructive alignment*. Bij *constructive alignment* wordt er gekeken in hoeverre de inrichting van het onderwijs en de toetsing voldoende bijdragen, zodat de studenten de doelen kunnen behalen. Zijn deze drie factoren voldoende op elkaar afgestemd (zie figuur 1)?

Figuur 1 *Constructive alignment* op programmaniveau (links), op cursusniveau (midden) en op lesniveau (rechts)

Praktisch helpende vragen bij het geven van helderheid betreffende standaard 1

- ◇ Op programmaniveau staat de vraag centraal: “Is er congruentie tussen programmaonderdelen, mix aan toetsvormen en beoogde leerresultaten, die de Dublin Descriptoren dekken?”
- ◇ Indien er gebruik gemaakt wordt van leerlijnen: Op leerlijn niveau staat de vraag centraal: “Is er congruentie tussen de leeractiviteiten als toetsactiviteiten (zowel thuis als op de campus) vanuit diverse vakken aan leerlijndoelen, die de beoogde leerresultatendekken?”
- ◇ Op studiejaarniveau staat de vraag centraal: “Is er congruentie tussen de mate van zelfstandigheid en complexiteit (of diepgang) passend bij beoogde VU niveaus, de toetsvormen en de vakdoelen van de vakken uit het jaar, waarbij alle vakdoelen samen de beoogde leerresultatendekken?”
- ◇ Op vakniveau staat de vraag centraal: “Is er congruentie tussen de voorbereidings- en onderwijsactiviteiten, de invulling van de formatieve dialoog en de summatieve toetsing van het vak, en de proces- en productdoelen (lesdoelen) die allemaal samen de vakdoelen dekken? “
- ◇ Is duidelijk te maken waar studenten wel feedback verzamelen om zich te ontwikkelen, zonder dat summatieve toetsing daarbij in de weg zit?

2.3 ONDERWIJSLEEROMGEVING (STANDAARD 2 NVAO)

Een programma wordt gevormd door logisch met elkaar in verbinding staande studieonderdelen. Een programma werkt, mogelijk met verschillende tracks of specialisatierichtingen, naar dezelfde set aan beoogde leerresultaten toe. Indien die aantoonbaar behaald zijn, volgt diplomering.

Elk studieonderdeel, of dat nu een vak, cursus, blok of lijn genoemd wordt, bevat leerdoelen, waarbij in zelfstudie uren, begeleide uren op de campus of begeleide uren buiten de campus, leeractiviteiten plaatsvinden. Belangrijk bij het begeleiden van het leren is dat er veel leeractiviteiten ingezet worden, waarbij de student de eigen prestatie(s) kan meten om van daaruit verder te kunnen leren. Dit kan bijvoorbeeld ten opzichte van een gouden standaard, peers, of oordelen van diverse betrokkenen. Deze momenten waarop de prestaties gemeten worden, hoeven niet allemaal vastgelegd en bewaard te worden, omdat ze bedoeld zijn om verder uit te leren. Ze kunnen vooral goed gebruikt worden voor het (zelf) monitoren van het leren en de vervolgvactiteiten die gewenst zijn vanuit de behaalde prestatie. Deze meetmomenten stimuleren zelfevaluatie bij de student en helpen studenten bij het nemen van de regie over de eigen studieloopbaan.

De mix aan leeractiviteiten en de mix aan toetsvormen dienen vanuit de VU Onderwijsvisie, de facultaire kaders en de visie op onderwijs vanuit de opleiding in samenhang met elkaar beargumenteerd vormgegeven te zijn.

Het behouden van een onderwijsleeromgeving die up-to-date is

In [hoofdstuk 3 Onderwijsevaluatie](#) en [hoofdstuk 5 Kwaliteitszorg](#) van het handboek onderwijskwaliteit is na te gaan op welke wijze de onderwijsleeromgeving met de diverse betrokkenen geëvalueerd en up-to-date gehouden kan worden. Zie verder ook de kwaliteitseisen en aanbevelingen in paragraaf 4.

Beschrijven van standaard 2 in een zelfevaluatie rapport

Standaard 2 vanuit de NVAO kwaliteitseis voor bestaande opleidingen luidt:

“Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

De beoogde leerresultaten zijn adequaat vertaald in leerdoelen van (onderdelen van) het programma. Hierbij wordt rekening gehouden met de diversiteit van de toegelaten studenten. De docenten zijn zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig om de opleiding te verzorgen en studenten te begeleiden. De onderwijsleeromgeving bevordert dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces (student-centred). Indien het onderwijs in een andere taal dan het Nederlands wordt verzorgd, motiveert de opleiding deze keuze. Dit geldt ook indien de opleiding een anderstalige opleidingsnaam hanteert. Docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin zij doceren. Voorzieningen worden niet beoordeeld, tenzij deze specifiek voor de betreffende opleiding zijn getroffen.

Het bovenstaande houdt in dat bij alle opleidingsbeoordelingen de volgende aspecten worden meegewogen:

- De opleiding hanteert toelatingseisen die realistisch zijn met het oog op de beoogde leerresultaten.
- Studenten ontvangen een passende begeleiding. De informatievoorziening van de opleiding is adequaat.
- De inrichting van de leeromgeving bevordert de toegankelijkheid en studeerbaarheid van het onderwijs, ook voor studenten met een functiebeperking.

Conform het [beoordelingskader van de NVAO](#) dienen de toelatingseisen, de vertaling van beoogde leerresultaten naar leerdoelen op niveau van onderwijseenheid, de opbouw en samenhang van vakken in het programma, de inrichting van de leeromgeving, de begeleiding van studenten en de kwaliteit van het docententeam uitgelegd en getoetst te worden (standaard 2). Ten behoeve van de accreditatie wordt duidelijk gemaakt hoe studenten (met en zonder functiebeperking) in staat worden gesteld door de vormgeving van het onderwijs de beoogde leerresultaten te realiseren. Hierbij moet inzichtelijk gemaakt worden op welke wijze rekening gehouden wordt met de diversiteit van toegelaten studenten, hoe docenten zowel inhoudelijk als didactisch onderwijs verzorgen en studenten begeleiden en hoe studenten gestimuleerd worden op actieve wijze deel te nemen aan het vormgeven van het eigen leerproces en het nemen van regie over de eigen studieloopbaan.

Praktisch helpende vragen bij het geven van helderheid betreffende standaard 2

- ◇ Welke ontwerpprincipes, ontwerpkeuzes en uitgangspunten bepalen de vormgeving van het programma en hoe wordt de samenhang bewaakt?
- ◇ Hoe is de inhoud van de beoogde leerresultaten op programmaniveau opgedeeld in kleinere eenheden of componenten, die tot een heldere opbouw van inhoud in het programma zorgen?
- ◇ Hoe is inzichtelijk te maken dat de lesdoelen binnen de vakken de vakdoelen dekken en de vakdoelen binnen het programma de beoogde leerresultaten dekken?
- ◇ Hoe is het onderwijsprogramma vormgegeven met welke keuzevrijheden?
- ◇ Wat kenmerkt dit onderwijsprogramma passend bij het fundament (visie en beoogde leerresultaten) van de opleiding?
- ◇ Op welke wijze wordt ervoor gezorgd dat studenten op actieve wijze deelnemen aan de vormgeving van het eigen leerproces?
- ◇ In welke groepsgrootte worden welke onderwijsactiviteiten aangeboden? Wat is de docent/student ratio in de opleiding?
- ◇ Welke toelatingseisen gelden er en waarom? Hoe is eventuele selectie vormgegeven?
- ◇ Indien de opleiding niet in de Nederlandse taal wordt verzorgd, wat is daarvoor de motivatie?
- ◇ Hoe is te tonen dat alle docenten beschikken over voldoende beheersing van de taal waarin de opleiding verzorgd wordt?
- ◇ Hoe is te tonen dat alle docenten zowel inhoudelijk als didactisch voldoende deskundig zijn om de opleiding te verzorgen en studenten begeleiding te geven?
- ◇ Hoe is te tonen dat de onderwijsvoorzieningen in voldoende mate ondersteunend zijn, zodat de studenten (met en zonder functiebeperking) in staat worden gesteld de beoogde leerresultaten te kunnen behalen? Welke opleidings specifieke voorzieningen zijn er?
- ◇ Van welke bronnen, materialen en hulp bij (G)AI literacy en de formatieve dialoog (feedback literacy en zelfregulerende vaardigheden) worden gebruik gemaakt in de opleiding?
- ◇ Wat vertellen de instroom- en studierendementcijfers voor een verhaal?
- ◇ Op welke wijze wordt continu aan kwaliteit van het onderwijs gewerkt? Welke rol spelen onderwijs evaluaties daarbij? Welke rol heeft de medezeggenschap?
- ◇ Wat vertelt een reflectie op standaard 2 de opleiding en welke ambities zijn er voor de korte en lange termijn?

2.3.1 DIDACTISCH CONCEPT

Wanneer de ambitie van het programma is vastgesteld in de opleidingsvisie, met andere woorden, wanneer men weet *waartoe men studenten wil opleiden*, formuleert men vervolgens *hoe men de studenten wil opleiden*. Dit wordt beschreven in het didactisch concept van het programma.

Op basis van de beoogde leerresultaten worden didactische concepten en bijpassende toetsvormen gekozen. Leidend hiervoor zijn de VU Onderwijs- en Toetsvisie, opleidingsspecifieke visie en inhoud en de A Broader Mind elementen.

Het is goed mogelijk in een programma een mix aan didactische concepten te gebruiken, ieder passend bij een bepaalde fase in het programma of een bepaald betrekingsniveau van de doelen. Zo kan in het begin verbondenheid bij het leren gestimuleerd worden vanuit *team based learning*, probleem gestuurd leren of casus-gestuurd leren, en later in het programma gebruik gemaakt worden van onderwijs dat zich meer richt op het betrekken van een betekenisvolle context, zoals projectmatig werken, of via stage/werkplek leren. De kennisbasis uit een programma kan bijvoorbeeld met een voortgangstoets gemonitord en getoetst worden, terwijl doelen op het niveau van interactieve en mondelinge communicatieve vaardigheden beter getoetst kunnen worden met toetsen waarbij observeerbaar gedrag centraal staat.

Vanuit de VU wordt er niet één didactisch concept voor alle programma's opgelegd, omdat de inhoud van het programma medebepalend is welk concept goed passend is. Een blik over de muren heen naar werkende didactiek binnen het eigen cluster helpt om beargumenteerde keuzes te maken. Heldere keuzes in te gebruiken concepten bevordert het kunnen sturen op kwaliteit en het verder leren over wat goed werkt in het huidige onderwijs en de eigen context. Uit de werkvormen (beschreven in de studiegids) moet blijken dat het didactisch concept in de praktijk wordt gebracht.

Vanuit VU perspectief is het logisch als in de vormgeving van de onderwijsleeromgeving naast de door de opleiding gekozen didactische concepten het volgende zichtbaar gemaakt wordt:

- Constructive alignment
  - op het niveau van les, studieonderdeel, (jaar, leerlijn) en programma;
- Mixed classroom;
- Community Service Learning;
- A Broader Mind.

2.3.2 INRICHTING PROGRAMMA EN STUDIESUCCES

Uit onderzoek is bekend dat de inrichting van het programma van invloed is op het werkgedrag van studenten. Door het onderwijs en tentamens op bepaalde momenten te programmeren, kan sturing gegeven worden aan het werkgedrag van studenten, waarmee effectief studiegedrag aangeleerd en gestimuleerd kan worden. Bij het inrichten van het programma kan gezocht worden naar een balans tussen enerzijds het sturen van het studiegedrag en anderzijds het bieden van ruimte voor de eigen regie van de student. We willen studenten stimuleren effectief studiegedrag te vertonen, we willen studenten ook bewust maken van hun keuzes in studiegedrag en hun verantwoordelijkheid met betrekking tot het studentsucces en hun eigen studieloopbaan (zie ook

[hoofdstuk 8](#)). De programmering van het onderwijs en tentamens verdient daarom bijzondere aandacht. Enkele belangrijke uitkomsten/aandachtspunten worden hieronder behandeld.

Effectief studiegedrag bij studenten stimuleren

Hoe onderwijs wordt ingericht heeft impact op het studiegedrag dat studenten laten zien.

Als een docent bijvoorbeeld tijdens een cursus geregeld eisen stelt (bijvoorbeeld tussentijds verslagen laat maken en inleveren), wordt studiegedrag geactiveerd tijdens de onderwijsperiode. Wanneer er tijdens de cursus geen eisen worden gesteld, ontstaat de noodzaak voor actief studiegedrag pas aan het einde van de periode. Veel studenten zullen geneigd zijn het leerwerk dan op te sparen tot vlak voor het tentamen. Een reeks colleges op laten volgen door een aantal onderwijsvrije weken voor een tentamen, nodigt studenten uit om zelfstudie uit te stellen tot de onderwijsvrije periode. Het concentreren van het onderwijs op enkele dagen van de week, kan ertoe leiden dat studenten de overige dagen niet studeren. Een gelijkmatige spreiding van contacturen helpt studenten een effectief ritme in studiegedrag op te bouwen.

Voor al deze voorbeelden geldt dat het studiegedrag van de student primair zijn of haar eigen verantwoordelijkheid is: ook wanneer een docent kiest voor een onderwijsvrije periode voorafgaand aan een tentamen, is het uitstellen van zelfstudie een keuze die de student zelf maakt. De keuzes die docenten maken bij de invulling van een vak zijn wel bepalend voor hoe makkelijk (of moeilijk) het voor studenten is om effectief gedrag te vertonen en welke mate van verantwoordelijkheid, proactiviteit en discipline van studenten gevraagd wordt. Het is belangrijk om hier actief en gemotiveerd keuzes in te maken. Zo ligt het bijvoorbeeld voor de hand om beginnende eerstejaarsstudenten meer te sturen bij het vertonen van effectief studiegedrag, terwijl we van masterstudenten een hogere mate van eigen verantwoordelijkheid en regie verwachten. Zie hoofdstuk 8 voor een verdieping van de eigen verantwoordelijkheid en regie van studenten en hoofdstuk 10 voor de formatieve dialoog.

Een aandachtspunt bij het vormgeven van activerend onderwijs is de groepsgrootte. Studenten leren beter wanneer ze sociale interactie met elkaar kunnen hebben. Door te werken in kleinere groepen en met *near peer* begeleiding (door studenten die verder gevorderd zijn en begeleiden als instructor of mentor) komt meningsvorming en verwerken van de inhoud bij elke student beter tot z'n recht. Ook zorgt een gevoel van verbinding en sociale controle sneller voor het maken van bewuste keuzes en het nemen van verantwoordelijkheid. De anonimiteit van grote groepen biedt gelegenheid 'onder de radar' te blijven. In kleinere groepen stimuleren studenten elkaar eerder in het nemen van verantwoordelijkheid en regie. Het inzetten van getrainde juniordocenten, [students as partners](#) of studentmentoren of tutoren is daarvoor passend. Creëer een *sense of belonging* waarbij de studenten zich betrokken voelen bij de community van de opleiding en bij de besluiten die over het onderwijs genomen worden⁵.

Hulpmiddelen voor het gebruiken van interactieve technieken in het onderwijs zijn te vinden via: <https://edudatabase.ctl-vu.nl/en/index.php/interactive-teaching-techniques-2>. Een overzichtelijke praatplaat met hyperlinks voor het ontwerpen van onderwijs waarbij gebruik wordt gemaakt van

---

⁵ Cohen-Schotanus, et al., 2019, pag 41 en 72.

fysieke en digitale onderwijsvormen is te vinden op <https://www.2blearning.com/nl/>. Hulpmiddelen voor het ontwerpen van activerend blended onderwijs zijn te vinden in de [toolkit blended onderwijs](#).

Programmering toetsing

Programmering van toetsing is van grote invloed op het studiesucces van studenten. Voor de programmering kan het volgende worden aanbevolen:

- Zorg dat je met de toetsen in het eerste jaar stevig selecteert. Je toetst dan op de kwaliteiten die nodig zijn conform de beoogde leerresultaten (dus niet alleen de kennistoetsen). Hierbij is de inrichting van het onderwijsprogramma van de eerste maanden cruciaal. In deze periode is het van belang de studenten geen 'vrije tijd' te geven, zodat ze snel kunnen ontdekken of er een goede match is met de opleiding⁶.
- Maak gebruik van duidelijke, consistente en hoge verwachtingen, waarbij feedback een onderdeel vormt van het toewerken naar de afronding, zodat de studenten zich met de toetsen die er zijn uitgedaagd voelen. Bij hoge verwachtingen hoort ook dat men van studenten verwacht dat zij bij een voltijdse opleiding daadwerkelijk voltijds participeren en nominaal het programma doorlopen. Ook dient vrijblijvendheid in het programma uitgebannen te worden door bij het maken van keuzes begeleiding te bieden en heldere deadlines te hanteren, zodat uitstelgedrag en studievertraging ontmoedigd worden⁷.
- Overweeg goed hoeveel tentamens je in een cursusjaar wil afnemen. Elke toename van het aantal tentamens betekent een daling van het studierendement. Dit heeft te maken met het feit dat studenten bij elk tentamen de kans lopen onterecht te zakken. De grootte van dit effect is berekend voor een studiejaar met acht versus zestien tentamens. Bij alle tentamens wordt uitgegaan van een slaagpercentage van 70%. Het rendement zal in dit geval afnemen van 35 % bij acht tentamens, naar 24% bij zestien tentamens⁸. Tentamens kunnen het best zoveel mogelijk gespreid over het jaar worden afgenomen. Indien tentamens te dicht op elkaar geplaatst worden, krijgt een eerder getentamineerd vak meer aandacht dan een later getentamineerd vak. Indien er meer ruimte tussen tentamens geplaatst wordt, leidt dit tot een evenwichtiger verdeling van de werkuren over de vakken, een hogere totale studielast en een hoger slagingspercentage in 1 cursus zonder een overeenkomstige daling bij een concurrerende cursus;
- Hertentamens kunnen beter worden 'geblokt' dicht bij elkaar, bijvoorbeeld in de zomerperiode.⁹;
- Hertentamens zouden zo kort mogelijk na de eerste gelegenheid moeten worden afgenomen;
- Voor het bovenstaande geldt dat een evenwicht wordt gevonden, bijvoorbeeld door de hertentamens te clusteren voor aanvang van een volgende onderwijsperiode.

Contacturen

Een belangrijke vraag bij het inrichten van een onderwijsprogramma is hoeveel contacturen je inroostert, en hoe dat aantal contacturen zich verhoudt tot de zelfstudietijd van de studenten. Hierbij dien je onderscheid te maken tussen het bruto curriculum (1680 uren, 42 weken x 40 uren) en het

---

⁶ Cohen-Schotanus, et al., 2019, pag 71.

⁷ Cohen-Schotanus, et al., 2019, pag 94.

⁸ Crombag, Van der Drift & Vos (1985). De inrichting van curricula en het werkgedrag van studenten, *Universiteit en Hogeschool* – Jrg. 31 - 5

⁹ Zie ook de aanbevelingen uit het onderzoeksrapport [Hoe korter hoe beter](#), in het kader van slimmer collegejaar

netto curriculum (1300 uren, 42 weken x 30 uren; exclusief verplaatstijd binnen de instelling, pauzes e.d.). In totaal zijn dus 1300 uren beschikbaar voor contacturen en zelfstudie samen.

Uit onderzoek naar effectiviteit van contacturen en zelfstudie-uren is gebleken dat de ratio contacturen- zelfstudietijd positief correleert met leerprestaties. Naarmate er binnen een programma per instructie-uur een hoger aantal uren zelfstudie plaatsvindt, nemen de leerprestaties toe. Contacturen moeten dus primair gericht zijn op het uitlokken van zinvolle zelfstudie. Vos heeft in dit kader voorgesteld dat het presentatie-uitwerkingsmodel (de docent legt uit, vervolgens moet de student aan het werk, maar stelt dit uit) moet worden vervangen door het voorbereidings-feedback model: vlak voor (frequente)feedbackmomenten (contacturen, tentamen) moet er tijd zijn voor studenten om zich voor te bereiden¹⁰. Gebruik bijvoorbeeld een zogenaamd kantelenplan, waarbij helder gemaakt wordt welke stof de student kan voorbereiden voor de diverse contacturen, maakt het voor studenten overzichtelijk wat er van hen verwacht wordt¹¹.

Om zinvolle zelfstudie uit te lokken en te faciliteren is het goed om zuinig te zijn met het aantal contacturen. Dit hangt samen met het totale aantal uren dat netto beschikbaar is, 1300 uur. Een gemiddelde jaarlijkse onderwijsdeelname tussen de 325 en 400 netto uren leidt tot 820 uren zelfstudie¹². Op dit punt is de verhouding tussen (dure) contacturen en (goedkope) uren zelfstudie beter dan bij andere combinaties. Onderzoek op cursusniveau heeft uitgewezen dat het omslagpunt waarbij een toename van contacturen geen extra hoeveelheid zelfstudie oplevert op 12 uur per week ligt.

In de Bachelorrichtlijn heeft het College van Bestuur van de VU vastgesteld dat het aantal contacturen in het eerste Bachelorjaar minimaal 14 uur per week moet zijn, jaar B1 en B2 minimaal 12 uur. Het verdient de aanbeveling om de zelfstudie-uren zichtbaar te maken voor studenten, zoals benodigde tijd voor voorbereiding van practica, hoorcolleges, werkgroepen en voor het maken van opdrachten. Met behulp van tabel 2 kan de verdeling van de werkvormen (waaronder de relatie tussen contacturen en zelfstudietijd) inzichtelijk gemaakt worden.

Nieuwe definitie contacturen bij blended activerend onderwijs

Het OPO heeft in 2022 verzocht om de bestaande definitie en contacturen-norm voor het bachelor onderwijs zoals geformuleerd in de Bachelor richtlijn te evalueren nu er steeds vaker sprake is van blended onderwijsvormen. Daardoor is een meer flexibele definitie van het begrip contacturen nodig die ruimte biedt aan verschillende onderwijsvormen. Uitgangspunt daarbij is dat we een campusuniversiteit zijn en dus nooit uitsluitend online opleidingen verzorgen. De STOK heeft een definitie en kwantitatieve uitwerking van het begrip contactuur uitgewerkt. Aansluitend is een aangepast voorstel gemaakt, waarin vanuit een kwalitatieve benadering en vanuit de kernwaarden uit de onderwijsvisie de spelregels ten aanzien van contacturen zijn gedefinieerd. Beide documenten tezamen – te weten: beknopte visie en het STOK advies – geven een prima handreiking voor de invulling van contacturen in een blended context. De Bachelor/Master Richtlijn wordt niet aangepast – de contacturen norm laten we daarin staan (1e jaar minimaal 14 uur, 2e en 3e jaar minimaal 12

¹⁰ Vos, P. (1998). Over de ware aard van uitstellen. *Tijdschrift voor Hoger Onderwijs*, 16, 4, 259-274.

¹¹ <https://vu.nl/nl/medewerker/didactiek/help-studenten-te-plannen-met-een-visueel-aantrekkelijk-overzicht>.

¹² Crombag, H.F.M., van der Drift, K.D.J.M. & Vos, P. (1985), De inrichting van curricula en het werkgedrag van studenten, *Universiteit en Hogeschool*, jrg. 31, 234-247.

uren contact per week). Met de visie en STOK advies in de hand hebben opleidingen vervolgens voldoende handvatten om beredeneerd te kunnen afwijken van de contacturen-norm van de BA/MA Richtlijn. Per opleiding moet dan wel een (opleidingsspecifieke) bandbreedte worden benoemd waarbinnen het aantal contacturen valt, die wordt ondersteund door het toetsplan en de onderwijsvisie.

De VU hanteert daarbij de volgende definitie: contacturen zijn vooraf geroosterde uren gericht op directe interactie tussen student en docent die zowel fysiek als online kunnen plaatsvinden. Zie verder [het STOK advies](#).

2.4 TOETSING (STANDAARD 3 NVAO)

Het is van belang dat een opleiding duidelijk maakt dat het programma (dat wil zeggen, het geheel aan programmaonderdelen waaruit de opleiding bestaat) een adequate concretisering is van de beoogde leerresultaten, qua niveau, oriëntatie en domeinspecifieke eisen. Om studenten te kunnen certificeren voor het met voldoende resultaat doorlopen van het programma is niet alleen een geschikte onderwijsleeromgeving nodig, maar ook een deugdelijk systeem van toetsing, waarbij beoordelingen valide, betrouwbaar, voldoende onafhankelijk en transparant zijn en waarbij de toetsen het eigen leerproces van de student ondersteunen. Om de kwaliteit van de toetsing in een opleiding te kunnen garanderen zal er samengewerkt moeten worden vanuit diverse rollen (zie het VU-beleid in het [hoofdstuk 'Toetskader'](#)). Op basis van het facultaire toetsbeleid (een uitwerking van het VU-brede beleid in het Toetskader) houdt elke opleiding het eigen toetsplan up to date.

◇ Toetsplan

Zoals beschreven in het VU Toetskader is het toetsplan een document waarin een opleiding zichzelf presenteert vanuit een visie op de opleiding en een visie op toetsen. Het vormt een visiedocument voor alle betrokkenen bij de opleiding en is ook door derden op die manier te lezen. In het toetsplan wordt zichtbaar gemaakt hoe het programma studenten in staat stelt de beoogde leerresultaten van de opleiding te behalen en voorbereidt op een vervolgopleiding of de arbeidsmarkt. Daarnaast wordt beschreven hoe de opleiding zorgdraagt voor het handhaven van een stabiele kwaliteit van onderwijs en toetsing.

◇ Toetsprogramma

Een belangrijke component van het toetsplan is het toetsprogramma. Het toetsprogramma is een matrix of schematisch overzicht van studieonderdelen en de mix aan toetsvormen, waarmee volledige dekking van de beoogde leerresultaten inzichtelijk gemaakt wordt.

Het behouden van een systeem van toetsing dat up-to-date is

In [hoofdstuk 3 Onderwijsevaluatie](#) en hoofdstuk 10 Toetskader van het handboek onderwijskwaliteit is na te gaan op welke wijze de diverse toetscycli op elkaar inwerken en met de diverse betrokkenen geëvalueerd en up-to-date gehouden kan worden. Zie verder ook de kwaliteitseisen en aanbevelingen in paragraaf 4.

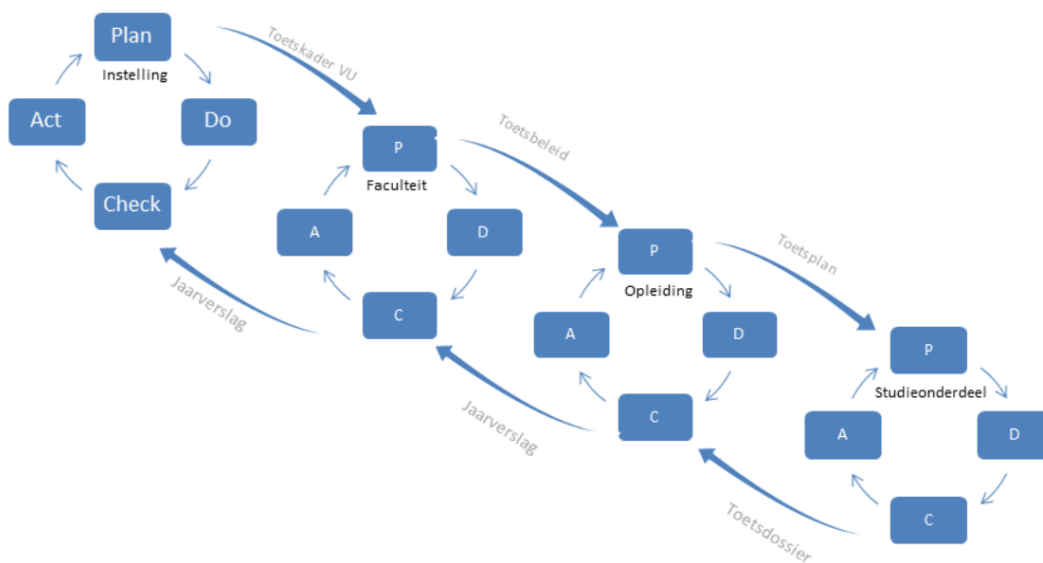
Beschrijven van standaard 3 in een zelf evaluatie rapport

Standaard 3 vanuit de NVAO kwaliteitseis voor bestaande opleidingen luidt:

“De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

De beoordeling is valide, betrouwbaar en voldoende onafhankelijk. De eisen zijn helder voor de studenten. De kwaliteit van de tentaminering en examinering wordt voldoende gewaarborgd en voldoet aan de wettelijke deugdelijkheidsvereisten. De toetsen ondersteunen het eigen leerproces van de student. De examencommissie oefent haar wettelijke taken en bevoegdheden uit.”

Conform het [beoordelingskader van de NVAO](#) dient vanuit de VU visie op toekomstbestendig toetsen en het VU Toetskader en facultaire toetsbeleid, in de opleidingsvisie op toetsing uitgelegd te worden waartoe er getoetst wordt en hoe er getoetst wordt, culminerend in wat er getoetst wordt. Tevens dient uitgelegd te worden hoe er samengewerkt wordt aan de kwaliteit van toetsing vanuit een proces van in elkaar grijpende kwaliteitscycli. Ten behoeve van de accreditatie wordt duidelijk gemaakt hoe het werken vanuit deze cycli tot resultaten van verbetering leiden. Hiervoor mogen een diversiteit aan door de opleiding in de loop der tijd gebruikte documenten als bijlagen toegevoegd worden aan de rapportage.

Figuur 2: Kwaliteitszorgcycli rondom toetsing

Praktisch helpende vragen bij het geven van helderheid betreffende standaard 3

- ◇ Welke uitgangspunten staan centraal in de toetsvisie van de opleiding?
- ◇ Welke facultaire of opleidings specifieke toetsontwerpprincipes zijn leidend voor de inrichting van de toetsing van de opleiding?
- ◇ Welke invloed heeft de discipline of het vakgebied van de opleiding op de toetsing en de keuze voor een of meerdere eindwerken?

- ◇ Hoe draagt de opbouw van het toetsprogramma bij aan enerzijds het toetsen van de toenemende complexiteit van de vakinhoud en anderzijds de toenemende zelfstandigheid van de student in het omgaan met de vakinhoud?
- ◇ Hoe zorgt de mix aan toetsvormen voor volledige dekking van de beoogde leerresultaten?
- ◇ Hoe wordt er zorg voor gedragen dat in de toetsing naast productresultaat ook het proces getoetst wordt?
- ◇ Met welk (palet aan) eindwerken toont de student aan alle beoogde leerresultaten te hebben gerealiseerd??
- ◇ Op welke wijze wordt gezorgd voor voldoende kwaliteit van het toetsplan, het toetsprogramma, elke afzonderlijke toets, de toetsorganisatie en de toetsbekwaamheid? En op welke wijze wordt dit geborgd?
- ◇ Op welke wijze zijn de kernwaarden ‘open’, ‘persoonlijk’ en ‘verantwoordelijk’ zichtbaar in de vormgeving van het systeem van toetsing ?
- ◇ Hoe wordt in de toetsing rekening gehouden met actuele ontwikkelingen (maatschappelijk, technologisch of anderszins)?
- ◇ Wat vertelt een reflectie op standaard 3 de opleiding en welke ambities zijn er voor de korte en lange termijn?

2.5 GEREALISEERDE LEERRESULTATEN (STANDAARD 4 NVAO)

Elk programma sluit af met een (palet aan) eindwerk(en), waarmee alle beoogde leerresultaten uit het programma – bij voorkeur in samenhang - getoetst worden op eindniveau. Vaak wordt er gekozen voor meer dan één eindwerk vanwege de diversiteit aan betrekkningsniveaus van de beoogde leerresultaten. Denk bijvoorbeeld aan het verschil tussen het aantonen van (de praktische toepassing – bijvoorbeeld in een stage) leervaardigheden, mondelinge en schriftelijke communicatieve vaardigheden en kritisch oordelen. Afhankelijk van de toetsvorm zijn bepaalde vaardigheden adequaat te toetsen.

Het realiseren van beoogde leerresultaten elk jaar op orde hebben

In hoofdstuk 10 ‘Toetskader’ van het handboek onderwijskwaliteit is te na te gaan op welke wijze men binnen de VU geacht wordt samen te werken om het systeem van toetsing te evalueren en up to date te houden. Zie verder ook de kwaliteitseisen en aanbevelingen in paragraaf 4.

Beschrijven van standaard 4 in een zelfevaluatie rapport

Standaard 4 vanuit de NVAO kwaliteitseis voor bestaande opleidingen luidt:

“De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd. Het realiseren van de beoogde leerresultaten blijkt uit de uitkomsten van toetsen, de eindwerken en de wijze waarop afgestudeerden in de praktijk of in een vervolgopleiding functioneren.”

Conform het [beoordelingskader van de NVAO](#) dient de kwaliteit van het (palet aan) eindwerk(en) uitgelegd en getoetst te worden en dient de zorg en de borging van het eindwerk getoond te worden. Ten behoeve van de accreditatie wordt duidelijk gemaakt hoe toetsing van het (palet aan) eindwerken voldoet aan de hoge kwaliteitseisen vanwege het effect van de beoordeling, i.e. certificering.

In het toetsplan van de opleiding wordt duidelijk wanneer de beoogde leerresultaten op eindniveau worden getoetst, dus welk eindwerk (of wel palet aan eindwerken) aantoont dat alle beoogde leerresultaten zijn behaald en of een enkel beoogd leerresultaat al eerder in de studie op eindniveau

is getoetst. In de eindwerkhandleiding is vastgelegd hoe en op welke moment de beoordeling plaatsvindt.

Praktisch helpende vragen bij het geven van helderheid betreffende standaard 4

- ◇ Wat is de visie van de opleiding op de maatschappelijke startbekwaamheid van de student na het met succes afronden van de opleiding? Hoe vaak wordt dit met de werkveldadviesraad geëvalueerd?
- ◇ In hoeverre is het beoordelingsmodel logisch afgeleid vanuit de vereisten aan de startbekwaamheid voor de maatschappij (die terugkomen in de beoogde leerresultaten)?
- ◇ Aan de hand van welke prestaties kan bekwaamheid op eindniveau vastgesteld worden?
- ◇ Hoe past het (palet aan) eindwerken bij de beoogde leerresultaten, waarbij het niveau van de opleiding passend is bij de cognitieve complexiteit, de context waarbinnen gehandeld moet kunnen worden en de zelfstandigheid van rol, die de student moet vervullen?
- ◇ Wat moeten examinatoren kennen en kunnen om de prestaties van studenten op eindniveau te kunnen beoordelen?
- ◇ In hoeverre komen examinatoren tot eenzelfde oordeel en op welke wijze wordt er omgegaan met verschillen tussen oordelen?
- ◇ Op welke wijze wordt gekalibreerd ten behoeve van het beoordelen en tot welke resultaten leidt dit?
- ◇ In hoeverre is het beoordelingsmodel (of zijn de beoordelingsmodellen) ondersteunend bij het komen tot een valide, betrouwbaar, transparant integraal oordeel over de beheersing van de beoogde leerresultaten?
- ◇ In hoeverre zijn de randvoorwaarden aanwezig voor een goed functioneren van het afstudeerprogramma?
- ◇ Wat vertelt een reflectie op standaard 4 de opleiding en welke ambities zijn er voor de korte en lange termijn?

3 BETROKKENEN

Bij het vormgeven en uitvoeren van een programma zijn verschillende personen of instanties betrokken, denk bijvoorbeeld aan:

- Faculteitsbestuur
- Portefeuillehouder Onderwijs
- Onderwijsdirecteur
- Opleidingsdirecteur
- Opleidingscommissie
- Afdelingshoofd
- Examencommissie (en eventueel toetscommissie)
- Docenten (vakcoördinatoren en examinatoren)
- Studenten
- Alumni
- Veldadviesraad (VAR)
- Hoofd Onderwijsbureau
- Facultaire beleidsstaf

- Centre for Teaching & Learning (SOZ)
- Afdeling Onderwijsbeleid (SOZ)

3.1 TAKEN EN VERANTWOORDELIJKHEDEN VAN DE BETROKKENEN

Wanneer een nieuwe opleiding wordt ontworpen en gestart, of een bestaande opleiding wordt herzien, zijn er verschillende betrokkenen betrokken. In het VU Toetskader zijn de rollen en verantwoordelijkheden m.b.t. toetsing vastgelegd; deze zijn uitgewerkt in het facultair toetsbeleid, waar het opleidingstoetsplan een nadere uitwerking van is. Taken en verantwoordelijkheden van rollen en gremia die niet direct bij toetsing, maar wel bij onderwijs zijn betrokken, zijn uitgewerkt in het faculteitsreglement.

Het *College van Bestuur* draagt de eindverantwoordelijkheid (accountable) voor (de kwaliteit van) de opleidingen. Het CvB zorgt voor het aanvragen van heraccreditatie en van een toets nieuwe opleiding, besluit over het beëindigen van opleidingen en het vaststellen van de opleidingscapaciteit. Het CvB is formeel contactpersoon voor externe partijen zoals Inspectie van het onderwijs, NVAO, CDHO, etc., en ondertekent de overeenkomsten voor de visitatie. Het CvB beoordeelt en/of besluit over alle wijzigingen op het niveau van het CROHO-label zoals nieuwe opleidingen, samenvoegingen, naamswijzigingen, stopzetten van opleidingen, voertaalwijzigingen, etc). De VU opleidingen worden bijgehouden in het VU-register.

In het *faculteitsreglement* zijn de taken en verantwoordelijkheden van de verschillende inspraakorganen en commissies binnen de faculteit vastgelegd. Faculteiten zorgen dat opleidingen in het faculteitsreglement worden opgenomen

Het *faculteitsbestuur* is verantwoordelijk(responsible) voor de onderwijsprogramma's m.b.t. de kwaliteit van de opleidingen en de (uitvoering en inrichting van de) onderwijsorganisatie. Het stelt telkens de wijzigingen in de onderwijsprogramma's vast (middels de Onderwijs- en Examenregeling, de OER). De *portefeuillehouder Onderwijs* is ten aanzien van diens mandaat dagelijks verantwoordelijk, daarbij (indien deze functie is ingevuld in een faculteit) bijgestaan door de *Onderwijsdirecteur*. De faculteitsbesturen leggen verantwoording af aan het College van Bestuur via de P&C cyclus (jaarverslag en jaarplan).

Het faculteitsbestuur heeft de voorafgaande instemming van de *facultaire gezamenlijke vergadering (Facultaire Studenten Raad en de Onderdeelcommissie)* nodig voor elk te nemen besluit met betrekking tot het faculteitsreglement en de vaststelling of wijziging van de onderwijs- en examenregeling, met uitzondering van de 'inhoudelijke' onderwerpen.

Er moet voor elke opleiding een opleidingscommissie zijn. De *opleidingscommissie (OLC)* is paritair samengesteld, dat wil zeggen dat deze uit evenveel studenten als docenten bestaat. De opleidingscommissie heeft als belangrijkste taak het toezicht houden op de kwaliteit en studeerbaarheid van een opleidingsprogramma en het signaleren van knelpunten. De aanbevelingen vanuit de opleidingscommissie worden aan het opleidingsmanagement of - indien het docenten betreft - aan het desbetreffende afdelingshoofd voorgelegd. De opleidingscommissie heeft het recht zelf wijzigingen voor te stellen en om aanvullende informatie te vragen over alle onderwijsgerelateerde onderwerpen. Wijzigingen in het curriculum worden ter advies voorgelegd aan de

opleidingscommissie. De opleidingscommissie heeft de plicht jaarlijks de OER te evalueren en erover te adviseren; sinds 1 september 2017 heeft de opleidingscommissie tevens instemmingsrecht op inhoudelijke onderwerpen in de OER, zie [hier](#) voor meer informatie.

De *opleidingsdirecteur* speelt een allesbepalende rol voor de onderwijskwaliteit van een onderwijsprogramma door te sturen op de (strategische) ambities, doelen en inhoud van de opleiding. Daartoe stelt de opleidingsdirecteur een opleidingsvisie op en formuleert kwaliteitseisen, koppelt de juiste docenten aan de onderwijsseenheden en stuurt via een jaarlijks opgestelde onderwijsplanning op een soepele organisatie en uitvoering van het onderwijs. De opleidingsdirecteur stimuleert en bewaakt een goede en sterke kwaliteitscultuur zodat samenwerking en gedeelde waarden vanzelfsprekend zijn. De opleidingsdirecteur heeft conform het VU Besturingsmodel de bevoegdheid om met het oog op de planning personeel te betrekken, in eerste instantie uit de afdelingen van de betreffende faculteit. De opleidingsdirecteur is echter ook bevoegd om, indien deze binnen de faculteit niet de gewenste kwaliteit en/of expertise kan aantrekken, personeel van elders te betrekken. De positie van opleidingsdirecteur is onverenigbaar met die van afdelingshoofd.

De *afdelingshoofden* zijn belast met de organisatie en coördinatie van de werkzaamheden van de afdelingen zien toe op de naleving van afspraken over wijzigingen in de vorm of inhoud van het onderwijs.

De *examencommissie* heeft drie wettelijke taken, te weten, de borging van de kwaliteit van tentamens en examens ([art. 7.12b, eerste lid, onder a WHW](#)), de borging van de kwaliteit van de organisatie en de procedures rondom tentamens en examens ([art. 7.12b, eerste lid, onder e WHW](#)) en optreden bij fraude rond en tijdens tentamens en examens ([art. 7.12b, tweede lid WHW](#)). In de praktijk betekent dit dat de examencommissie de OER handhaaft en de gang van zaken rond de tentamens en examens organiseert en coördineert. Tot de taken van de examencommissie behoren onder andere het aanwijzen van examinatoren en het vaststellen van regels met betrekking tot de goede gang van zaken tijdens tentamens. Daarnaast houdt de Examencommissie toezicht op het instroomniveau van studenten en heeft ze de bevoegdheid om het individuele curriculum van studenten goed dan wel af te keuren, en beoordeelt ze of studenten voldoen aan de eisen voor afstuderen. De examencommissie is tot slot verantwoordelijk voor het (laten) bijwerken van de Regels en Richtlijnen.

Docenten (en *vakcoördinatoren*) hebben de verantwoordelijkheid voor hun eigen onderwijs. Ze hebben de taak het onderwijs te verzorgen en richten zich op de leerdoelen die aan het vak verbonden zijn en de plaats van het vak in het curriculum. Tevens hebben ze de taak de werkvormen van hun vak en de tentaminering af te stemmen op de leerdoelen. De tentamens dienen daarbij van voldoende kwaliteit te zijn (zie Hoofdstuk [Toetskader](#)). De docent is in de rol van examinator verantwoordelijk voor de kwaliteit van onderwijs, toetsing en beoordeling in het eigen vak. Jaarlijks leggen docenten verantwoording af aan hun afdelingshoofd. Ze worden tevens geëvalueerd door studenten en worden mede aan de hand van deze evaluatie-uitslag beoordeeld (zie Hoofdstuk Onderwijsevaluatie en Hoofdstuk Personeelsbeleid in het kader van onderwijs).

Van Studenten wordt verwacht dat ze verantwoordelijkheid nemen voor hun eigen leerproces binnen de studieonderdelen en zich medeverantwoordelijk opstellen voor de kwaliteit van het onderwijs. Dit doen ze o.a. door een onderbouwd oordeel geven over het door hen gevolgde onderwijs via cursus-

en curriculumevaluaties en via de Opleidingscommissie, ten behoeve van de kwaliteit van het onderwijs.

Alumni en vertegenwoordigers van het beroepenveld worden periodiek geënquêteerd met betrekking tot de aansluiting van het onderwijsprogramma op de arbeidsmarkt. Beide groepen kunnen ook betrokken worden op de opleiding door zitting te nemen in een Veldadviesraad.

Het *Centre for Teaching & Learning* is behulpzaam bij het verbeteren van de kwaliteit van het onderwijs door docentprofessionalisering en onderwijsinnovatie. Faculteiten kunnen [bij CTL](#) terecht voor ondersteuning bij de verbetering van een curriculum, het opstellen of beschrijven van leerlijnen, het doorvoeren van vernieuwingen, en voor de professionalisering ondersteuning en coaching van onderwijsprofessionals.

De *afdeling Onderwijsbeleid en -advies* van Student- en Onderwijszaken ondersteunt faculteiten bij het ontwikkelen van een nieuwe afstudeerrichting of opleiding en draagt bij aan de versterking van de kwaliteitscultuur ter voorbereiding op een externe accreditatie. Drie '[instrumenten](#)' kunnen daartoe worden ingezet: de midterm review van opleidingen, het meelesen en adviseren over de ZER vanuit een expertisegroep en het organiseren van een proefvisitatie ter voorbereiding op de externe visitatie. Ten behoeve van het ontwikkelen van een nieuwe opleiding of afstudeerrichting en de procedure rondom het stoppen van een opleiding is een [Protocol](#) ontwikkeld.

3.2 KWALITEITSZORG VOOR ONDERWIJSPROGRAMMA'S

Het houden van toezicht op de kwaliteit van de onderwijsprogramma's vindt plaats via de interne en externe kwaliteitszorg. De kwaliteitseisen waar VU-opleidingen in dit kader aan dienen te voldoen staan in het hoofdstuk [Kwaliteitszorg](#).

4 KWALITEITSEISEN EN AANBEVELINGEN

In deze paragraaf worden kwaliteitseisen (verplicht) en aanbevelingen (facultatief) voor het programma geformuleerd. De kwaliteitseisen en aanbevelingen beogen de kwaliteit van het programma te waarborgen en zo nodig te verbeteren. Het College van Bestuur heeft de eisen en aanbevelingen vastgesteld, onder andere in de Bachelor- en Masterrichtlijn. Het faculteitsbestuur stelt de facultaire vertaling van de eisen en aanbevelingen vast en ziet toe op de naleving ervan.

4.1 INHOUD EN VORM VAN HET PROGRAMMA

Eisen

1. Bacheloropleidingen kennen een modulaire opbouw met als structuur:
  - a. Een academische kern;
  - b. Een major van ten minste 90 en maximaal 120 EC;
  - c. Een keuzeruimte van tenminste 30 EC.
2. Alle vakken hebben een omvang van 6 EC en worden vermeld in de Universitaire Onderwijscatalogus, waarbij in ieder geval de inhoud, de niveau-aanduiding en, waar van

toepassing, de ingangseisen staan vermeld. In uitzonderlijke gevallen kan, om onderwijsinhoudelijke redenen, een vak een omvang van 3 EC of een veelvoud daarvan hebben. Per opleiding bedraagt het aantal vakken met een afwijkende omvang niet meer dan 10% (i.c. 18 EC) van het totaal.

3. Alle vakken worden aangeboden volgens de universitaire jaarkalender¹³.
4. De intekening van vakken vindt plaats in de door het College van Bestuur bepaalde periodes.
5. Opleidingen zijn zo ingericht dat de actieve participatie van studenten en (derhalve) hun studiesucces bevorderd worden. Hiertoe:
  - a. Biedt een opleiding een goed onderbouwde balans aan tussen contact- en zelfstudie-uren;
  - b. Omvat een studiepunt in totaal 28 uur aan contacturen en zelfstudie;
  - c. Zijn bachelorvakken ingedeeld in niveaus: inleidend (100), verdiepend (200) en gevorderd (300); en mastervakken in de niveaus 400 (gespecialiseerd niveau), 500 (wetenschappelijk geavanceerd niveau) en 600 (zeer gespecialiseerd niveau), klik voor meer [informatie](#).
  - d. En is de toetsing van de student afgerond bij het einde van de cursus.
6. De bacheloropleiding bevat minimaal de volgende componenten:
Een herkenbare academische kern van tenminste 24 EC en bij voorkeur 30 EC, grotendeels geconcentreerd in de eerste twee studie jaren en gespecificeerd naar de aard van het domein waartoe de opleiding behoort, bestaande uit in ieder geval academische vorming, methoden en technieken van wetenschappelijk onderzoek en wijsgerige vorming. De academische kern wordt zo nodig aangevuld met andere vakken op het gebied van academische vorming, methoden en technieken en/of wetenschapsfilosofie of -geschiedenis.
7. De opleiding heeft een goed geformuleerde opleidingsvisie.
8. Het didactisch concept is in overeenstemming met de doelstellingen van de beoogde leerresultaten, de inhoud en de vorm van het onderwijs van de opleiding.
9. De geformuleerde beoogde leerresultaten (eindtermen) kunnen daadwerkelijk behaald worden binnen het gegeven onderwijs.
10. De docenten formuleren de leerdoelen van cursussen op juiste wijze, stemmen deze af op de overige cursussen in het programma en zorgen ervoor dat de toetsvormen passen bij de leerdoelen. De leerdoelen van cursussen worden vermeld in de studiegids.
11. De opleiding bevordert de samenhang van het programma door te voorzien in een docentenoverleg voor de drie studie jaren van de bacheloropleiding en voor de masteropleiding als geheel.

Ad 11. Deze eis kan bereikt worden op de volgende wijze: Men kan een docentenoverleg instellen voor docenten van een geheel studiejaar, maar ook voor docenten die vakken doceren die deel uit maken van een bepaalde leerlijn in het programma. Vaste agendapunten tijdens zo'n docentenoverleg kunnen zijn:

- *De eindtermen-leerdoelen-werkvormen-toetsen matrix: een kruisjesschema waarin de verschillende programma-*

¹³ Zie: <https://vu.nl/nl/onderwijs/meer-over/academische-jaarkalender>

onderdelen worden afgezet tegen de eindtermen van het programma. De centrale vraag is welke programmaonderdelen belangrijke bijdragen leveren aan welke eindtermen.

- *Het toetsplan, gebruik van toetsmatrijzen en toetsdossiers*
- *Verhogen van de studievoortgang*
- *Verbetering afstemming tussen onderdelen*
- *Invoeren van nieuwe werkvormen*
- *Behoeftte aan scholing*

12. Voor het oefenen en verwerven van vaardigheden zoals het schrijven van papers, het houden van presentaties en relevante ICT-vaardigheden, heeft de opleiding het vereiste niveau (of niveaus voor verschillende opleidingsjaren) en daarbij passende beoordelingscriteria beschreven. Deze worden bij alle vakken van de opleiding toegepast en zijn bekend bij de studenten van de opleiding. De opleiding stelt vast in welke vakken de vaardigheden worden geoefend.

13. Iedere opleiding geeft *beargumenteerd invulling* aan de onderwijsvisie van de VU in haar opleidingsvisie.

14. In de programma's van opleidingen wordt een verbinding gemaakt met wetenschappelijk onderzoek.

Ad 1. Een verbinding tussen wetenschappelijk onderzoek en onderwijs bereikt men doordat:

- *Docenten betrokken zijn bij wetenschappelijk onderzoek*
- *In de cursussen aandacht wordt besteed aan onderzoeksvaardigheden*
- *De masteropleidingen onlosmakelijk zijn gekoppeld aan een (internationale) onderzoekscontext*

15. Iedere bacheloropleiding aan de VU kent een keuzeruimte van 30 EC, met uitzondering van de opleidingen Geneeskunde, Tandheelkunde en Notarieel Recht vanwege de vereisten van het civiel effect. De programmering van de keuzeruimte is voor alle bacheloropleidingen het 1e semester van het 3e jaar. Studenten kunnen de keuzeruimte invullen met een minor (een samenhangend pakket van keuzevakken), extra (keuze)vakken van de opleiding, stage, buitenland ervaring etc.

16. De opleiding stelt iedere student in staat een internationale ervaring op te doen. Voorbeelden hiervan zijn een verblijf in het buitenland, een studiereis, onderwijs verzorgd door buitenlandse docenten of het volgen van vakken met een duidelijk internationale oriëntatie (zie ook [Hoofdstuk Internationalisering](#)).

17. Elke bacheloropleiding biedt de mogelijkheid tot het volgen van een honoursprogramma (in het Engels). De opleiding hoeft daartoe niet zelfstandig een geheel honoursprogramma te verzorgen, maar zij kan aansluiten bij een facultair of universitair honoursprogramma. De opleiding neemt het honoursprogramma op in de OER en de opleiding draagt bij aan het honoursprogramma (zie ook [Hoofdstuk Honoursprogramma](#)).

18. Tijdens de opleiding wordt aantoonbaar aandacht besteed aan de voorbereiding op de arbeidsmarkt.

Aanbevelingen

1. De opleiding zorgt ervoor dat de onderwijsvisie van de VU herkenbaar is in de programma's van opleidingen; de onderwijsvisie is zichtbaar in facultaire beleidsplannen, leerlijnen en losse onderwijsmodulen.
2. De docenten besteden in de werkvormen (inclusief toetsvormen) expliciet aandacht aan de onderwijsvisie van de VU.
3. De opleiding biedt een variatie aan werkvormen, waarbij ook in opleidingen met grote aantallen studenten in kleine groepen wordt gewerkt. Werkvormen moeten studenten aanzetten tot 'actief leren onder eigen verantwoordelijkheid'. De docent faciliteert dit.

4.2 STUDEERBAARHEID VAN HET PROGRAMMA

Eisen

1. De opleiding zorgt ervoor dat, binnen de randvoorwaarden van de academische kalender, tentamens en overige te beoordelen werkstukken e.d. gespreid over het jaar worden afgenomen. Tentamens worden, voor zover de academische kalender dat toelaat, niet te dicht op elkaar gepland, en vallen niet samen met inleverdata van werkstukken en andere opdrachten daar zij anders met elkaar concurreren om studietijd van de studenten.
2. De bachelor- en masteropleiding waarborgen een goede aansluiting van het programma bij het niveau van de instromende studenten.
3. De masteropleiding heeft adequate en transparante ingangseisen.
4. Toelatingseisen voor de masteropleiding worden geformuleerd in termen van kennis, inzicht en vaardigheden, conform [VU beleid Mastertoegankelijkheid](#). De toelatings- en vooropleidingseisen zijn afgeleid van de eindtermen van de masteropleiding. De eisen zijn zodanig vastgesteld dat toegelaten studenten in redelijkheid binnen de voor de opleiding vastgestelde studielast en studieduur aan de eindtermen van de masteropleiding kunnen voldoen. Deze eisen staan vermeld in de OER van de opleiding. Per afstudeerrichting kunnen aanvullende eisen worden gesteld.
5. De opleiding (eerste aanspreekpunt is de studieadviseur) zorgt ervoor dat studenten met dyslexie, een functiebeperking of een (chronische) ziekte:
  - a. Goed geïnformeerd worden over speciale voorzieningen, faciliteiten of regelingen om het programma te kunnen volgen en voltooien.
  - b. Indien nodig begeleid worden in het samenstellen van een aangepast programma. Deze aanpassingen kunnen bestaan uit aanpassing van het studierooster, aanbieden van alternatieve werkvormen of onderwijsmodulen, aangepaste leermiddelen en aangepaste tentaminering.
  - c. Bij studievertraging worden doorverwezen naar de studentendecaan die hen

informeert over hun recht op financiële compensatie.

Bovendien zorgt de opleiding (studieadviseur; opleidingsdirecteur) ervoor dat docenten goed geïnformeerd zijn over deelname van studenten met een beperking aan het programma en over de voor hen beschikbare speciale voorzieningen, faciliteiten of regelingen. Zie voor verdere informatie ook de hoofdstukken van het [handboek Onderwijskwaliteit Studentontwikkeling en Studentbegeleiding](#).

4.3 EVALUATIE VAN HET PROGRAMMA

(Zie ook het [hoofdstuk Onderwijsevaluatie](#))

Eisen

1. De opleidingscommissie bespreekt in haar vergaderingen de resultaten van cursus- en eventueel curriculumevaluaties en stelt verbeterpunten vast (schriftelijk).
2. De opleidingscommissie houdt jaarlijks de OER en het programma tegen het licht en adviseert in elk geval waar nodig over bijstelling van eindtermen, aanpassing van cursussen of cursuonderdelen, verbetering van studeerbaarheid van het programma, en over modernisering en actualisering van het programma. Zij betreft hierbij de resultaten van cursusevaluaties en die van curriculumevaluaties.
3. De opleiding besluit jaarlijks welke cursusjaren worden onderworpen aan een curriculumevaluatie (dat wil zeggen een evaluatie van alle cursussen van één cursusjaar tezamen). Elk cursusjaar wordt tenminste eens per drie jaar geëvalueerd middels een curriculumevaluatie. Daarnaast voert de opleiding regelmatig een evaluatie van het gehele bachelorprogramma uit (door middel van de eindvragenlijst bachelorfase).
4. De opleiding voert systematisch alumnionderzoek uit (van zowel bachelor- als masteropleidingen). Naar aanleiding van het alumnionderzoek worden verbeterpunten opgesteld door de portefeuillehouder onderwijs (eventueel gedelegeerd aan de opleidingsdirecteur), die ook zorgdraagt voor implementatie van verbeterplannen.
5. De opleiding ondervraagt bachelorstudenten systematisch over aspecten van het gehele bachelorprogramma. Deze evaluatie moet de informatie opleveren die nodig is om verbeteringen aan te brengen in overkoepelende aspecten zoals voorlichting, het onderwijsprogramma (curriculum, werkvormen, studielast, enzovoort), en studiebegeleiding en –advisering. Een belangrijke vraag die moet worden beantwoord is of studenten daadwerkelijk leren wat je ze als opleiding wilt leren. Als de evaluatie aangeeft dat dat niet zo is, dienen verbeteringen in gang gezet te worden.